

УДК 330.341.1:336:334.72

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

*О. Тарабан, аспірант
Львівська державна фінансова академія*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринок фінансових послуг характеризується загостренням конкуренції та поглибленням кризових явищ. Одним із найефективніших інструментів досягнення високих конкурентних переваг, стабільності й сталого економічного розвитку виступають інновації. На шляху інноваційного розвитку підприємства зіштовхуються з розмаїтими труднощами, які загрожують відставанням, втратою прибутку, ринкових позицій, партнерів, клієнтів та ділової репутації, яка теж вкрай важлива для підприємств сфери фінансових послуг. Виходячи з цього визначення потенційних загроз і перешкод є важливим елементом системи управління інноваційним розвитком підприємств фінансового сектору. З іншого боку, інноваційний розвиток – це розвиток на випередження, представлення принципово нових для ринку чи галузі продуктів, послуг, технологічних чи управлінських рішень, результативність яких напряду залежить від інформаційної забезпеченості стосовно потенційних загроз і перспектив. Саме визначення кола основних проблем і врахування можливих перспектив дає змогу підприємствам сфери фінансових послуг уникнути кризових ситуацій та побудувати оптимальну стратегію інноваційного розвитку, яка забезпечить стале економічне зростання, високі конкурентні позиції та стійкість до негативних явищ макросередовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окресленій тематиці присвячено низку академічних досліджень В. Мельниченко, Т. Дудара, Н. Нестерової, Н. Краснокутської, М. Гусакова, в яких описано методологічні основи та деякі практичні аспекти інноваційного розвитку підприємств. Питанням інновацій у сфері фінансових послуг присвятили свої наукові праці С. Науменкова, В. Міщенко, Я. Кривич. Водночас особливостям інноваційного розвитку зазначених підприємств приділена недостатня увага.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення сутності інноваційного розвитку підприємств сфери фінансових послуг, виділення специфічних для фінансового сектору проблем і перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. Для ринку фінансових послуг характерна наявність трьох класичних ринкових елементів: продавець, товар, покупець. Продавцем у цій сфері виступає суб'єкт підприємницької діяльності, найчастіше – фінансова установа, яка надає послуги. Чинне законодавство України визначає фінансову установу як юридичну особу, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку [4]. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства,

страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, – інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг. Товар, або об'єкт угоди, це і є, власне, сама фінансова послуга, а покупець – фактично споживач фінансової послуги. Фінансова послуга становить собою операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [3, с. 731].

Як і для будь-якого суб'єкта підприємництва, що прагне розширити власну діяльність, посилити конкурентні позиції на ринку, примножити прибуток, оптимізувати використання власних ресурсів, інноваційний розвиток є одним з основних шляхів досягнення поставленої мети. Для підприємств сфери фінансових послуг інноваційний розвиток означає безперервне оновлення асортименту послуг і технологій їх надання, вдосконалення системи надання послуг та їх збуту [9, с. 190]. У процесі своєї діяльності підприємства фінансових послуг зіштовхуються з низкою проблем. За канонами економічної теорії, проблеми інноваційного розвитку мають мікро- та макроекономічний характер. У свою чергу потенційні загрози мікрорівня можна розподілити між трьома основними сегментами інноваційного розвитку: продуктовим, процесним і ринковим [2, с. 18–19]. Для підприємств сфери фінансових послуг продуктова сфера – це сфера інноваційних фінансових продуктів як форм представлення фінансової послуги на ринку. Фінансовий продукт і фінансова послуга виступають як форма і зміст у взаємозв'язку. Фінансовий продукт може мати комплексний характер і бути формою вираження кількох послуг [8, с. 81]. Процесна сфера охоплює інноваційні технології надання фінансових послуг, нові форми організації надання послуг і нововведення сфери управління. Проблеми розвитку в ринковому сегменті інновацій зазвичай пов'язані з новими сферами реалізації послуг та використання фінансових інструментів, реалізації послуг на нових ринках, розширенням (чи в разі невдачі – можливим звуженням) займаного ринкового сегмента.

Із-посеред конкретних проблем, характерних для мікрорівня, з якими підприємства фінансових послуг зіштовхуються в процесі інноваційного розвитку, варто виокремити такі: недоліки вибору стратегії інноваційного розвитку; низький рівень інноваційної активності фінансових підприємств; несприйнятливність підприємства до нововведень; недостатність інноваційного потенціалу (в тому числі й фінансового) або неповне використання наявного інноваційного потенціалу; надмірна прихильність до традицій, що стримує інноваційний розвиток. З проблемою стратегічного планування зіштовхуються навіть найбільш масштабні підприємства фінансових послуг. Зазвичай інновації використовують як інструментарій вирішення поточних проблем підприємства, а інноваційний розвиток в його класичному розумінні націлений на постійний поступ, побудову довгострокових планів, надання переваги наступальній, оборонній чи принаймні імітаційній стратегії [11, с. 266]. Натомість вітчизняні фінансові установи надають

перевагу традиційній, імітаційній чи оборонній стратегії, залишаючись в тіні найбільш агресивних учасників ринку [6]. За К. Фрідманом, в інноваційному розвитку підприємств використовується ще опортуністична стратегія [12], але, на нашу думку, її застосування в стратегічному плануванні інноваційного розвитку підприємств фінансових послуг є недоцільним, оскільки ця стратегія розрахована на монопольну присутність підприємства на ринку, що для ринку фінансових послуг є нехарактерним.

Вибір оборонної чи імітаційної стратегії спричинює наступну проблему – низьку інноваційну активність. Останні обстеження інноваційної діяльності в економіці України за 2008–2010 рр. (за міжнародною методологією, що охоплює, на відміну від державної форми статистичної звітності, показники інноваційної активності підприємств сфери послуг, в тому числі й фінансової діяльності) показали, що з 865 обстежених підприємств лише чверть – 221 фінансове підприємство – показала інноваційну активність, причому 148 підприємств (17% від загального обсягу обстежених) показали результати лише за маркетинговими та/або організаційними інноваціями, що не є технологічними. І лише 26 підприємств – 3 % від загального обсягу – виявляли процесну й продуктову інноваційну активність [10, с. 252]. Низька інноваційна активність, особливо у сфері фінансових послуг, призводить до посередніх результатів діяльності, втрат ринкових позицій, а з часом може загрожувати витісненням із ринку. Причиною, окрім невдалого вибору інноваційної стратегії, може бути ще й несприйнятливості фінансового підприємства до інновацій. За концепцією інноваційного розвитку підприємств [5, с.236] можна визначити два типи нововведень, які можуть спричинити несприйнятливості: організаційні нововведення, які є результатом організаційних рішень і не потребують зміни поведінки переважної більшості суб'єктів інноваційного процесу, та нововведення організації, що потребують зміни поведінки більшості індивідів. Варто зазначити, що несприйнятливості підприємства сфери фінансових послуг до інновацій залежить від таких чинників: індивідуально-психологічний, що залежить як від характеристики керівника, так і характеристик персоналу; структурний, що стосується ресурсозабезпеченості та особливостей організаційної структури підприємства; контекстуальний, що розкриває стабільність і невизначеність зовнішнього середовища [7, с. 88].

Проблема недостатнього використання інноваційного потенціалу, на нашу думку, бере свій початок у недосконалому плануванні інноваційної діяльності та необ'єктивній оцінці потенціалу підприємства. Оцінка інноваційного потенціалу має проводитися за такими основними параметрами, як наявність висококваліфікованих спеціалістів, наявність матеріально-технічної бази, інформаційно-технічна забезпеченість та наявність фінансових ресурсів для реалізації інноваційного проекту. Усі складові, що мають вплив на розвиток інновацій, повинні бути узгоджені між собою і виконувати певні функції згідно з механізмом їх використання, який розробляється в надрах інноваційного менеджменту підприємства [1]. Розгляд потенціалу лише як сукупності ресурсів (так званий ресурсний підхід) обмежує використання потенційних можливостей підприємства. Також варто зазначити, що в системі формування інноваційного потенціалу

необхідно орієнтуватися на його достатність, оптимальність, а не на максимізацію, оскільки останнє провадить до нераціонального використання наявних ресурсів. Серед проблем інноваційного розвитку підприємств сфери фінансових послуг помітне місце займає проблема надмірної відданості традиціям, консерватизму. Фінансовий ринок є надчутливим до будь-яких зрушень в економіці, соціальній сфері, а також сфері технічних досягнень. Якщо простежити історію розвитку фінансового ринку, то революційні його зміни крокували за революційними змінами в науково-технічній сфері (винайдення радіо, телеграфу, ЕОМ, запуск Всесвітньої мережі Інтернет тощо) і на цих революційних етапах шанс отримати лідерство на ринку або принаймні розширити займаний сегмент мають ті фінансові підприємства, які є відкритими до нововведень, задовольняють постійно зростаючі потреби споживачів фінансових послуг.

Для об'єктивної оцінки сучасних проблем інноваційного розвитку фінансових підприємств необхідно враховувати вплив макросередовища: заборону законодавством чи обмеження деяких видів фінансових послуг, оскільки ті з них, надання яких не входить до переліку, затвердженого Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання фінансових послуг», вважаються забороненими; підвищення вимог з боку держави та світового фінансового ринку до надання фінансових послуг; жорстку систему валютного регулювання; інфляцію; призупинення дії законодавства щодо фінансування інноваційної діяльності, проблеми оподаткування (оскільки пільгове оподаткування підприємств інноваційної діяльності описується Законом України «Про інноваційну діяльність», а не податковим законодавством і призупинене) тощо.

Поруч із проблемами інноваційного розвитку підприємств сфери фінансових послуг можна виділити низку перспектив, що відкривають нові можливості перед підприємствами: диверсифікація підприємницької діяльності; створення та впровадження інновацій на вимогу клієнтів; фінансовий інжиніринг; кооперація з іншими фінансовими підприємствами; транскордонна пропозиція фінансових послуг тощо. Диверсифікація підприємств сфери фінансових послуг дає змогу розширити ринки реалізації останніх, відкрити нові напрями інноваційної діяльності. Яскравим прикладом диверсифікації фінансових послуг є діяльність комерційного банку «Приватбанк». У 2005–2007 роках паралельно з основною діяльністю він проводив під'єднання до віртуального оператора стільникового зв'язку «privat:mobile», що на той час було беззаперечною інновацією для підприємств фінансових послуг. Це типовий приклад диверсифікації, коли суб'єкт господарювання фінансового ринку вийшов паралельно до основної діяльності на ринок іншої галузі. Перспективи такого способу ведення бізнесу полягають у захопленні нових ринків реалізації послуг, зменшенні ризиків фінансових втрат.

Створення та впровадження інновацій на вимогу клієнтів, на нашу думку, є одним із перспективних шляхів інноваційного розвитку, оскільки в такому разі попит на інноваційну послугу чи продукт буде забезпечений, а також відкривається можливість надання послугі параметрів, які оптимально задовольняють попит споживачів. Варто зазначити, що такі інновації «на вимогу», як правило, орієнтовані на корпоративних клієнтів чи стратегічних партнерів внаслідок

дотримання основної умови впровадження інновації – її окупності. Особливої уваги заслуговує такий перспективний напрям інноваційного розвитку, як фінансовий інжиніринг. Фінансовий інжиніринг – це розроблення нових фінансових інструментів та операційних схем, придатних для здійснення фінансово-кредитних операцій [3, с. 389]. Він є однією з основних перспектив інноваційного розвитку, оскільки результат його реалізації, як правило, – фінансова інновація.

Висновки. Інновації – один з основних чинників розвитку підприємництва у сфері фінансових послуг. Водночас інноваційний розвиток пов'язаний з низкою питань і проблем, що постають перед суб'єктом господарювання. Перелік проблем умовно можна поділити на загрози мікро- та макроекономічного середовища виникнення. Для їх вирішення найбільш перспективними є диверсифікація бізнесу та фінансовий інжиніринг.

Водночас варто зазначити, що інноваційний розвиток підприємств фінансового сектору – це не лише комплекс заходів, спрямованих на вирішення поточних проблем, а довгостроковий процес створення специфічної інноваційної філософії, інноваційної культури підприємства, тому як тематика не втрачатиме своєї актуальності.

Бібліографічний список

1. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
2. Дудар Т. Г. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / Т. Г. Дудар, В. В. Мельниченко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
3. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. – К. : Знання, 2010. – 532 с.
4. Нестерова Н. А. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. А. Нестерова. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 463 с.
5. Шамота Г. М. Инновационная стратегия предприятия – основа конкурентоспособности / Г. М. Шамота // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ, 2006. – Т.3. – С. 731–736.
6. Шарко М. Инициирование инновационных процессов развития промышленности Украины: Опыт внедрения инноваций / М. Шарко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 10. – С. 149–157.
7. Кривич Я. М. Інноваційний потенціал банку як фактор вибору стратегії подальшого розвитку / Я. М. Кривич // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Харків : ХІБС УБС НБУ, 2011. – Вип. 1 (10). – С. 86–90
8. Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14>.
9. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. О. Е. Остапчук. – К. : Август Трейд, 2012. – 559 с.
10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. – К., 2012. – 305 с.

11. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / Н. В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с.
12. Гусаков М. А. Формирование потенциала инновационного развития / М. А. Гусаков // Экономист. – 2002. – № 2. – С. 21.

Тарабан О. Проблеми та перспективи інноваційного розвитку підприємств сфери фінансових послуг

У сучасних економічних умовах інноваційний розвиток вважається одним із найперспективніших напрямів розвитку підприємств сфери фінансових послуг. Висвітлено основні проблеми підприємств фінансових послуг у процесі інноваційного розвитку, а також визначено перспективні напрями їх вирішення.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна стратегія, інноваційний потенціал, диверсифікація, фінансовий ринок, фінансові послуги.

Taraban O. Problems and prospects of innovative-driven growth of financial service enterprises

In modern economic conditions innovation-driven growth is believed to be one of the most long-ranged directions of financial service enterprises development. Main problems and prospects of innovation-driven growth that finance service enterprises come across, are highlighted in the article.

Key words: innovation-driven growth, innovation strategy, innovative capacity, diversification, financial market, financial services.

Тарабан А. Проблемы и перспективы инновационного развития предприятий сферы финансовых услуг

В современных экономических условиях инновационное развитие считается одним из наиболее перспективных направлений развития предприятий сферы финансовых услуг. Освещены основные проблемы предприятий сферы финансовых услуг и основные направления их решения.

Ключевые слова: инновационное развитие, инновационная стратегия, инновационный потенциал, диверсификация, финансовый рынок, финансовые услуги.